

Skarby baroku między Bratysławą a Krakowem / Treasures of the baroque between Bratislava and Krakow. Ed. Katarína Chmelinová. Katalóg výstavy: Muzeum Narodowe w Krakowie, Krakow, 2017, 324 s. ISBN 978-83-7581-236-7

V minulom roku (medzi 10. februárom až 23. aprílom 2017) sa v Národnom múzeu v Krakove uskutočnila vôbec po prvý raz v Poľsku výstava poskytujúca reprezentatívny prehľad barokového umenia a vizuálnej kultúry z nášho územia. Bol to zároveň dosiaľ najväčší výstavný projekt prezentujúci barokové umenie z územia Slovenska v zahraničí. Projekt je výsledkom spolupráce Slovenskej národnej galérie v Bratislave a Národného múzea v Krakove, čo je najstaršia a najväčšia národná zbierková inštitúcia v Poľsku. Samozrejme, okruh tých, ktoré zapožičali diela na výstavu, bol podstatne širší: celkovo až 27 rôznych vlastníkov z radov verejných a súkromných múzeí i galérií, ako aj cirkevných fondov zo Slovenska, Poľska i Maďarska. Výstavné exponáty v počte 160 katalógových položiek sú kvalitne zdokumentované v obsiahlej dvojjazyčnej poľsko-anglickej plnofarebnej publikácii, ktorá je predmetom tejto recenzie. Koncepciu a inštaláciu tohto výstavného projektu, vrátane zostavenia sprievodnej publikácie, zobrala na svoje plecia Katarína Chmelinová (aktuálne Kolbiarz Chmelinová). Autorka pracuje v Slovenskej národnej galérii ako kurátorka Zbierky umenia baroka a Zbierky ikon, popritom vedie Katedru dejín umenia na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave.

Azda nikto nepochybuje o silných paralelách a prepojeniach v dejinách umenia Poľska a Slovenska – či historicky korektnejšie – v dejinách umenia niekdajšej Poľsko-Litovskej únie a severozápadných oblastí vtedajšieho Uhorského kráľovstva. Ich príčiny možno vidieť nielen v bezprostrednom susedstve týchto štátnych útvarov, ale aj v podobných okolnostiach, ktoré v podstate v oboch prípadoch determinovali fungovanie ich vnútornej i zahraničnej politiky v období stredoveku aj raného novoveku. Týka sa to obdobných mocensko-politických vzťahov domácej šľachty k panovníkovi, vojensko-politických záujmov zacielených na ukončenie osmanskej moci v Európe, ale tiež konfesijné a stavovské podobnej sociálnej štruktúry obyvateľstva v oboch krajinách. Samozrejme, najdôležitejším styčným bodom boli obojstranné politické, ekonomické a tým aj sociálne a umelecké väzby k Spišu, konkrétne k lokalite tzv. Spišského starostovstva. Táto provincia bola vytvorená celkovo z 34 bohatých miest, obcí a osád, ktoré boli v rokoch 1412 – 1776 zálohované Poľsku, no ich obyvatelia fakticky stále zostávali aj občanmi Uhorska.

Paradoxne, veľmi podobnou schizofréniou v otázke štátnej príslušnosti však časť severného Spiša a Oravy trpela aj v 20. storočí, kedy boli v dôsledku vojensko-politických rozhodnutí opakovane presúvané poľsko-(česko)slovenské hranice. Táto oblasť je dosiaľ na oboch stranách vnímaná veľmi bolestne, čoho dôsledkom môže byť dnešný stav, že slovensko-poľská participácia na výskume styčných tém dejín umenia sa zatiaľ realizovala viac-menej len sporadicky. Ani z hľadiska početnosti publikačných výstupov ho nemožno zatiaľ porovnávať napríklad s aktuálnym stavom česko-sliezskeho bádania. Slovensko-poľské stretnutia historikov umenia sa zatiaľ pomerne najpravidelnejšie a najintenzívnejšie konali v 80. rokoch 20. storočia – aj to však len v rámci širších odborných diskusných stretnutí historikov umenia stredoeurópskych krajín Vyšehradskej štvorky. Boli to však štyri mimoriadne sľubné odborné

umenovedné semináre, ktoré sa príznačne konali v prihraničnej goralskej obci Niedzica (slov. Nedeca).¹

Dnes sa touto spoluprácou výrazne profiluje odborný záujem najmä Kataríny Kolbiarz Chmelinovej. Hoci v recenzovanom katalógu autorka predstavuje tri dominantné umelecké regióny – západné Slovensko s centrami v Bratislave a Trnave, stredoslovenské banské mestá a napokon Spiš, Šariš a Abov, reprezentujúce umelecký región severovýchodného Slovenska – je jasné (a vzhľadom na miesto konania výstavy aj logické), že práve posledný zmieneny región je rozpracovaný a odprezentovaný najpodrobnejšie. Zjavnou snahou Kataríny Kolbiarz Chmelinovej je teda konečne otvoriť obojstrannú slovensko-poľskú diskusiu o vzájomných umeleckých prepojeniach týchto dvoch území v období baroka bez ohľadu na moderné hranice. Je potrebné dodať, že, bez akýchkoľvek pochyb, v tejto sfére patrí autorka katalógu a výstavy k najpovolanejším, nakoľko sa už takmer dve desaťročia špecializuje najmä na barokové rezbárstvo, tvorbu maľovaných epitafov a všeobecne na vizuálnu kultúru 17. – 18. storočia.² Práve v potenciáli jej erudície a v implicitne obsiahnutom bádateľskom „posolstve“ voči poľským bádateľom vidím sústredený kľúčový význam recenzovanej publikácie.

V celej recenzovanej sprievodnej publikácii k výstave kladie autorka dôraz na styčné body barokového umeleckého diania v Poľsku a u nás: zvlášť zdôrazňuje paralely v oblasti umeleckého transferu viedenského akademického baroka prostredníctvom tam školených umelcov, ale aj vďaka rovnako „mentálne a vkusovo nastaveným“ objednávateľom. V katalógu sú publikované autorkine aktuálne zistenia o tvorcoch školených na viedenskej akadémii: napríklad u Antona Gegenbauera († 1773), pri ktorom tu ako prvá archívne dokladá jeho viedenské štúdiá (s. 114 a 203, s pozn. 63–65). Vďaka archívnym prameňom mohla F. I. Leicherovi novopripísať dielo

¹ *Seminaria Niedzickie. Związki artystyczne polsko-czesko-słowacko-węgierskie* (Seminaria Niedzickie – Niedzica Seminars 1), red. Lech Kalinowski, Kraków 1981; *Seminaria niedzickie: związki artystyczne polsko-czesko-słowacko-węgierskie. Portret typu sarmackiego w wieku XVII w Polsce, Czechach, na Słowacji i na Węgrzech*. (Seminaria Niedzickie – Niedzica Seminars 2), red. Lech Kalinowski, Kraków 1985; *Seminaria Niedzickie: związki artystyczne polsko-czesko-słowacko-węgierskie. Late Baroque art in the 18th century in Poland, Bohemia, Slovakia and Hungary, October 15–17, 1987* (Seminaria Niedzickie – Niedzica Seminars 4), red. Lech Kalinowski, Kraków 1990.

² Bez nároku na kompletnosť, z relevantných prác Kataríny (Kolbiarz) Chmelinovej spomeňme aspoň niekoľko, počnúc jej dizertačnou prácou: *Sakrálna rezbá na Spiši z obdobia boltcového ornamentu*, FiF Univerzity Komenského, Bratislava 2002; A Szepesszombati Gross szobrászcsalád. In: *Művészettörténeti Értesítő*, LI, 2002, Nr 1–2, s. 26–50; *Sobchárska rodina Grossovcov zo Spišskej Soboty* [kat. výst.] Spišské múzeum Levoča, 27. 6. – 13. 10. 2002, Levoča 2002; K. Kollmitz a Levoča v 17. storočí. Na okraj dožívajúceho mýtu v slovenskej umenovede. In: *Galéria – Ročenka SNG v Bratislave*, 2003 [2004], s. 89–105; Spišská boltcová rezbá 17. storočia a podmienky jej vývoja. In: *Terra Scepusiensis. Stav bádania o dejinách Spiša*, red. Martin Homza, Ryszard Gładkiewicz, Levoča–Wrocław 2003, s. 221–232; *Miesto zázrakov. Premeny barokového oltára* [kat. výst.], SNG, Bratislava 2005; Donators of the Bratislava Loretto Chapel. In: *Acta Historiae Artium*, roč. 47, 2006, s. 163–173; Niekoľko nových poznatkov ku tvorbe Pavla Grossa staršieho a jeho dielne. In: *Acta musei scepusiensis*, 2006, s. 215–233; Beitrag zur Geschichte einer Künstlerfamilie im 18. Jahrhundert in Mitteleuropa: der Bildhauer Joseph Leonhard Weber und Trnava, Tyrnau. In: *Generationen – Interpretationen – Konfrontationen*. Sammelband von Beiträgen aus der internationalen Konferenz in den Tagen 20. – 22. April 2005 in Bratislava, red. Barbara Balážová, Bratislava 2007, s. 151–165; *Ars inter Arma. Umenie a kultúra raného novoveku na východnom Slovensku* [kat. výst.] Kaštieľ Strážky (Spišská Belá) 3. 10. 2008 – 12. 4. 2009. Bratislava : SNG, 2008; *Industriálna krajina? Stredoslovenské banské mestá v 16. – 18. storočí* [kat. výst.]. Bratislava : SNG, 2010; Johann Feeg a spišské umenie 18. storočia. In: *Almanach Muszyny*, 2010, s. 135–145; Niekoľko poznámok k umeniu Spiša v 17. a 18. storočí. In: *Historia Scepusii, vol. 2 : dejiny Spiša od roku 1526 do roku 1948*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2016, s. 838–875. Tiež výsledky spolupráce Kataríny Chmelinovej s historikmi, napr. Chmelinová Katarína – Bodnárová Miloslava: Umelci a umeleckí remeselníci Prešova v ranom novoveku. In: *Ars*, roč. 39, 2006, s. 233–262; Chmelinová Katarína – Ragač Radoslav: Päťdesiate výročie kňazstva Imricha Esterházyho. Niekoľko poznámok k takmer zabudnutej barokovej slávnosti v Bratislave. In: *Orbis Artium*. K jubileu profesora Lubomíra Slavička, red. Jiří Kroupa, Michaela Šeferisová-Loudová, Lubomír Konečný, Brno 2009, s. 521–537.

sv. Kajetána (Konwent Bonifratrow w Krakowie; viď kat. č. 87, s. 263) a opraviť autorstvo portrétu nemeckého zlatníka Melchiora Dinglingera, s tradovanou atribúciou Kupeckému, na Antoina Pesne. K predmetnému portrétu zo zbierok Národného múzea v Krakove, ktorý je prácou niektorého Pesneho nasledovníka, objavila aj autorskú predlohu v petrohradskej Ermitáži (s. 181, kde je chybné označený ako kat. č. 29, správne kat. č. 28, s. 236).

Publikácia je vlastne napísaná ako časovo konzistentný príbeh barokovej vizuálnej kultúry. Sled výtvarného diania je predstavený v piatich na seba nadväzujúcich kapitolách. Odbornú textovú časť v oboch jazykových oddeleniach otvára úvodná štúdia nazvaná *Barok między Bratysławą a Krakowem* (s. 17 – 20), resp. *The Baroque between Bratislava and Krakow* (s. 151 – 154), v ktorej autorka približuje slohové, ale tiež spoločenské paralely, diferencie a tiež priame umelecké kontakty či donátorské prepojenia medzi oboma krajinami v barokovej ére. Následné štyri kapitoly sprievádzajú sledovaným štýlovým vývojom od prelomových 20. rokov 17. storočia až k roku 1800: *Nowy styl / The New Style (1620/1630 – 1690)*; *Apogeuum / The High Baroque (1690 – 1740)*; *Vitam et sanguinem. Przejawy późnego baroku, rokoka i klasycyzmu / Vitam et Sanguinem. Manifestations of the Late Baroque, Rococo and Classicism (1740 – 1780)* a napokon *W duchu zmian / In the Spirit of Change (1780 – 1800)*. Ich chronologické vymedzenie je všeobecne akceptované. Barok ako umelecký štýl teda formuloval a podmieňoval výtvarnú produkciu na našom území dlhých 180 rokov, hoci prvých a rovnako aj posledných zhruba dvadsať rokov z tohto časového úseku vykazovalo silné známky prechodových fáz.

Dvojazyčný koncept je riešený nie simultánne, ale oddelene: najskôr texty v poľštine, následne v angličtine. Výhodou je najmä nerušené sledovanie textu, nevýhodou však to, že pri tomto čítaní treba kvôli kvalitným veľkorozmerným ilustračným fotografiám priebežne listovať aj v inojazyčnej časti. Treba však dodať, že ilustrácie sú opätovne uverejnené aj v záverečnom katalógu diel prezentovaných na výstave, ktorý obsahuje celkovo až 160 položiek z rôznych oblastí vizuálnej kultúry. Tieto diela demonštrujú nielen to najlepšie z maliarstva, sochárstva a kresby, čo sa vo fondoch našich verejných i súkromných (často cirkevných) zbierkových inštitúciách nachádza, ale poskytujú aj excelentný obraz našej umeleckoremeselnej produkcie. Cirkevné zákazky reprezentujú rôzne kláštorne filigránové relikviáre a najmä viaceré Szilássyho monštrancie a kalichy. Špachtická vizuálna kultúra je doložená napríklad privátnym oltárom uzavretom v rokokovom tabernáklom sekretári, rôznymi zberateľskými objektmi (napr. handsteiny), ale tiež pôvabnými dobovými divadelnými rekvizitami. V mnohých prípadoch sú to artefakty dosiaľ vôbec, alebo len ojedinele prezentované, respektíve nepublikované v odbornej literatúre. Publikácia je tak dôležitým článkom aj v rade syntetizujúcich monografií k dejinám barokového umenia a vizuálnej kultúry v našom i v širšom stredoeurópskom kontexte.

Ingrid Halászová